

Esitutinnan viipyminen ja esitutkintapäätöksen puutteellisuus

KANTELU

Kantelija on oikeuskanslerinvirastoon 9.7.2020 saapuneessa kantelussaan arvostellut poliisilaitosta esitutinnan viipymisestä. Kantelija on ilmoittanut tehneensä rikosilmoituksen eräästä poliisimiehestä vuonna 2018 eikä häneen ole oltu esitutinnan osalta yhteydessä, vaikka aikaa on kulunut noin 2,5 vuotta. Lisäksi kantelija on arvostellut poliisilaitoksen menettelyä hänen 19.8.2018 tekemänsä rikosilmoituksen käsittelyssä. Myöskään tästä asiasta poliisi ei ole ollut häneen kertaakaan yhteydessä.

SELVITYS

Poliisihallitus on antanut asiassa 18.1.2021 päivätyn lausunnon, jonka liitteenä on ollut poliisilaitoksen 23.12.2020 päivätty lausunto sekä rikoskomisario A:n 3.12.2020 päivätty selvitys.

Lausunnot ja selvitys toimitetaan tämän päätöksen ohessa kantelijalle tiedoksi.

Käytettävissäni on ollut syyttäjälueen aluesyyttäjän 22.1.2021 antama päätös (nro 21/280) syyttämättä jättämisestä asiassa R 20/16579.

RATKAISU

Asiaan liittyvät oikeusohjeet

Perustuslain 21 §:n 1 momentin mukaan jokaisella on oikeus saada asiansa käsitellyksi asianmukaisesti ja ilman aiheetonta viivytystä lain mukaan toimivaltaisessa tuomioistuimessa tai muussa viranomaisessa.

Valtion virkamieslain (750/1994) 14 §:n 1 momentin mukaan virkamiehen on suoritettava tehtävänsä asianmukaisesti ja viivytyksettä.

Rikoslain 24 luvun 9 §:n (879/2013) mukaan kunnianloukkausrikoksesta tuomitaan rangaistukseksi sakkoa.

Rikoslain 8 luvun 1 §:n 2 momentin 4 kohdan (985/2016) mukaan syyteoikeus vanhentuu, jollei syytettä ole nostettu kahdessa vuodessa, jos ankarin rangaistus rikoksesta on enintään vuosi vankeutta, sakkoa tai rikesakko.

Esitutkintalain 3 luvun 3 §:n 1 momentin mukaan esitutkintaviranomaisen on toimitettava esitutkinta, kun sille tehdyn ilmoituksen perusteella tai muuten on syytä epäillä, että rikos on tehty.

Esitutkintalain 3 luvun 3 §:n 2 momentin mukaan esitutkintaviranomaisen on ennen esitutkinnan aloittamista tarvittaessa selvittävä pykälän 1 momentissa tarkoitettuun rikosepäilyyn liittyvät seikat erityisesti siten, että ketään ei aiheettomasti aseteta rikoksesta epäillyn asemaan ja että asian sitä edellyttäessä voidaan tehdä 9 §:n 1 momentissa tai 10 §:n 1 momentissa tarkoitettu ratkaisu esitutkinnan toimittamatta jättämisestä. Esitutkintalain 3 luvun 3 §:n 3 momentin mukaan tutkinnanjohtaja päättää tarvittaessa siitä, toimitetaanko esitutkinta, ja päätöksen tekemiseen mahdollisesti tarvittavien seikkojen selvittämisestä.

Esitutkintalain 11 luvun 1 §:n 1 momentin mukaan esitutkinnan toimittamatta jättämisestä, lopettamisesta sekä päättämisestä saattamatta asiaa syyttäjän harkittavaksi on tehtävä kirjallinen päätös. Sama koskee muuta vastaavaa esitutkintapäätöstä, joka voi vaikuttaa asianosaisen oikeuksiin, etuihin tai velvollisuuksiin. Pykälän 2 momentin mukaan 1 momentissa tarkoitettu päätöksestä on ilmentävä: 1) päätöksen tehnyt viranomainen ja päätöksen tekemisen ajankohta; 2) asianosaiset; 3) asia; 4) päätöksen perustelut ja sovelletut säännökset; 5) päätöksen sisältö; ja 6) lisätietoja antavan esitutkintavirkamiehen yhteystiedot.

Esitutkintalain 3 luvun 11 §:n 1 momentin mukaan esitutkinta on toimitettava ilman aiheetonta viivytystä. Pykälän 3 momentin mukaan esitutkintatoimenpiteet voidaan olosuhteiden sitä edellyttäessä asettaa tärkeysjärjestykseen.

Esitutkintalain 2 luvun 2 §:n mukaan esitutkintaa johtaa tutkinnanjohtaja. Yksittäisellä tutkijallakin on oma vastuunsa esitutkintatoimenpiteiden joutuisasta toimittamisesta, mutta tutkinnanjohtaja vastaa viime kädessä siitä, että esitutkinta ja sitä edeltävät toimenpiteet toimitetaan ilman aiheetonta viivytystä.

Asiasta saatu selvitys

Esitutkinnan kesto

Poliisilaitoksen lausunnon mukaan kantelija oli tehnyt rikosilmoituksen 28.1.2018. Tutkintapyyntöissä kantelija katsoi epäillyn syyllistyneen kunnianloukkaukseen ja kiihottamiseen kansanryhmää vastaan. Tutkintaa oli hoidettu tutkintaryhmässä, jonka vastuulle kuuluvat kaikki vaativat rikokset, kuten vakavat henkeen ja terveyteen kohdistuvat rikokset, seksuaalirikokset ja lapsiin kohdistuvat rikokset. Kantelijan tekemässä ilmoituksessa ei ollut kysymys edellä mainituista asioista. Tutkinnassa oli jouduttu priorisoimaan tutkintaa tärkeämpiin ja vakavampiin rikoksiin, ja kantelijan asian selvittämistä oli jouduttu lykkäämään. Priorisointia oli tehty kuitenkin siten, ettei kantelijan asia pääsisi vanhentumaan.

Kantelijan asiassa tutkinnanjohtajana oli toiminut aluksi rikoskomisario B 2.9.2019 saakka ja sen jälkeen rikoskomisario A. A oli nimennyt juttuun tutkijat 18.9.2019. Kantelija oli kuulusteltu 18.9.2020 ja epäilty 16.11.2020. Asia oli siirretty syyttäjälle 3.12.2020.

Esitutkintapöytäkirjan mukaan epäillyn 28-osainen ja 13.12.2017–19.1.2018 kirjoitettu blogikirjoitusten sarja oli poistettu internetistä 31.5.2018. Jostain mahdollisesti sivuston virheelliseen toimintaan liittyvästä syystä blogin osat 2 ja 3 olivat kuitenkin olleet muutaman tunnin luettavissa 20.2.2019. Tutkinnanjohtajan käsityksen mukaan kunnianloukkausrikoksen syyteoikeus ei ollut vanhentunut esitutkinnan valmistumisen hetkellä vaan vasta 20.2.2021, laskettuna ajasta, jolloin asiaan liittyvät blogikirjoitukset ovat olleet internetissä viimeksi nähtävillä.

Poliisilaitoksen näkemyksen mukaan kyseessä olleen epäillyn kunnianloukkauksen syyteoikeuden vanhentuminen tulee laskea pääsäännön mukaisesti tekopäivästä, eli viimeisimmästä julkaisupäivästä 19.1.2018. Näin ollen syyteoikeus on todennäköisesti vanhentunut 19.1.2020.

Poliisilaitoksen selvityksen mukaan tutkinnanjohtaja ei ole selvityksessään vedonnut resurssipulaan, mutta on tuonut ilmi sen, että tutkintaryhmässä on ollut tarve asettaa tutkittavia juttuja tärkeysjärjestykseen. Vaikka ylimpien laillisuusvalvojien ratkaisukäytännössä on toistuvasti lausuttu, että resurssipula tai henkilövaihdokset eivät ole hyväksyttäviä syitä esitutkinnan tarpeettomalle viivästykselle, on tutkintaryhmällä tutkittavana olleiden juttujen määrä suhteessa tutkijoiden määrään ollut niin suuri, että sillä on tosiasiaa ollut vaikutusta tutkinta-aikoihin. Siitä huolimatta tarkasteltavana olevaan asiaan liittyen on todettava, että kun otetaan huomioon epäillyn ammatti, esitutkintatoimenpiteiden aloittamiseen ilmoituksen teosta kulunut yli 2,5 vuoden aika sekä se, että esitutkinta ei ole ollut erityisen työläs tai aikaa vievä, olisi esitutkinta pitänyt toimittaa ripeämmin. Erityisesti olisi tullut huolehtia siitä, ettei epäiltyjen rikosten syyteoikeus pääse vanhentumaan.

Poliisilaitos on kiinnittänyt selvityksessään huomiota siihen, että rikoksesta epäilty oli poliisilaitoksella vanhemman rikoskonstaapelin virassa 9.9.2019 saakka. Epäilty ei poliisilaitoksen mukaan työskentele enää poliisina, mutta poliisimieheen kohdistuvalla rikosepäilyllä on yleensä vaikutusta poliisimiehen mahdollisuuksiin hoitaa virkaansa, mikä tulisi ottaa huomioon esitutkintatoimenpiteiden tärkeysjärjestyttä harkittaessa.

Poliisihallitus on yhtynyt poliisilaitoksen lausuntoon sikäli, kun se on arvioinut syyteoikeuden vanhentumisen laskemista ja todennut syyteoikeuden kyseisessä tapauksessa vanhentuneen. Poliisihallituksen mukaan asian laatu huomioiden esitutkinta olisi tullut kyetä toimittamaan nopeammin, huolimatta muun muassa esiin tuodusta suuresta muusta työmäärästä. Esitutkintaa ei siten ole toimitettu lain edellyttämin tavoin viivytyksettä.

Tutkinnan 5740/S/9098/18 päättäminen

Kantelija oli tehnyt 19.8.2018 toisen rikosilmoituksen, jossa hän oli ilmoittanut epäillyn loukanneen hänen kunniaansa kirjoittamassaan kirjassa. Tutkinnanjohtaja toiminut rikoskomisario A oli päättänyt asian tutkinnan 7.12.2020, koska samasta asiasta oli ollut ilmoitus 5740/R/5642/18.

Poliisilaitoksen lausunnon mukaan asia 5740/R/5642/18 koskee kuitenkin netissä julkaistuja blogikirjoituksia ja 19.8.2018 tehdyssä ilmoituksessa 5740/S/9098/18 oli ollut kyse saman epäillyn kirjoittamasta kirjasta. Vaikka kummassakin asiassa oli ollut kyse epäillystä kunnianloukkauksesta, ei päätöksestä ilmene, ovatko blogikirjoitukset ja kirja asiasisällöltään samanlaisia. Poliisilaitoksen mukaan asiassa ei voida päätyä sellaiseen johtopäätökseen, että myös kirjaan liittyvää asiaa olisi käsitelty ilmoituksessa 5740/R/5642/18.

Poliisihallitus on yhtynyt poliisilaitoksen lausuntoon siltä osin, kun se on katsonut kantelijan tekemissä tutkintapyyntöissä olleen kyse eri asioista. Poliisihallituksen mukaan asiassa on

menetelty virheellisesti, kun asian 5740/S/9098/18 tutkinta on päätetty sillä perusteella, että asia on katsottu käsitellyn jo aiemman ilmoituksen yhteydessä.

Arviointi

Esitutinnan kesto

Esitutinnan viivytyksetön aloittaminen ja toimittaminen palvelevat rikosten asianosaisten oikeusturvan toteutumista. Viivytyksettömyys on tärkeää myös koko rikosoikeudellisen järjestelmän toimivuuden ja uskottavuuden kannalta. Esitutkintapäätöksen tekemisen viivytyksettömyyttä arvioitaessa on lisäksi otettava huomioon oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 1 luvun 14 §:n 1 momentti (18/2012), jonka mukaan asianomistajan syyteoikeuden käyttämisen edellytyksenä on virallisen syyttäjän päätös jättää syyte nostamatta, tai syyttäjän taikka esitutkintaviranomaisen päätös siitä, että esitutkintaa ei toimiteta tai että se keskeytetään, taikka lopetetaan. Asianomistaja saa nostaa syytteen myös, jos esitutkintatoimenpiteiden suorittamista on tutkinnanjohtajan päätöksellä siirretty.

Esitutkinnalle tai esitutinnan aloittamista koskevan päätöksen tekemiselle ei voida asettaa enimmäisaikaa, vaan hyväksyttävää aikaa on arvioitava huomioon ottaen asian laatu, laajuus sekä yksilölliset erityispiirteet. Asiaan liittyvät ulkoiset tekijät, kuten käytettävissä olevat tutkintaresurssit sekä poliisin mahdollisuus asettaa tehtävänsä kiireellisyysjärjestykseen vaikuttavat tosiasiallisesti sekä esitutinnan mahdolliseen aloittamiseen, että sen toimittamiseen.

Velvollisuus toimittaa esitutkinta ilman aiheetonta viivytystä ei koske ainoastaan esitutinnan mahdollisen aloittamispäätöksen jälkeisiä toimia (esitutkinta suppeassa merkityksessä), vaan myös esitutinnan mahdollista aloittamista koskevan päätöksen tekemistä ja sitä edeltäviä toimenpiteitä (esitutkinta laajassa merkityksessä).

Lähtökohtana on pidettävä, että esitutkinta tulee suorittaa loppuun, tai päätös esitutinnan lopettamisesta tai rajoittamisesta tehdä, sellaisessa ajassa, että epäilyksi ilmoitettu rikos ei pääse vanhentumaan ja että syyttäjälle jäisi tarpeellista syyteharkinta-aikaa ja asianomistajalle aikaa käyttää toissijaista syyteoikeuttaan. Esitutkinnalle ja sitä mahdollisesti edeltäville alustaville selvityksille käytettävissä oleva aika jää luonnollisesti riippumaan muun muassa siitä, mikä on epäillyn rikoksen vanhentumisaika, ja siitä, koska tutkintailmoitus on tehty.

Ylimmät laillisuusvalvojat ovat aiemmissa kanteluratkaisuissaan hieman eri sanakääntein mutta asiallisesti yhdensuuntaisesti todenneet, etteivät virkatehtävien organisointiin liittyvät puutteet voi olla hyväksyttävänä perusteena tehtävien asianmukaisen hoitamisen laiminlyömiselle. Sellaiset seikat, kuten työtehtävien määrän kausiluonteiset vaihtelut, henkilöstön vaihtuminen

eri syistä ovat osa tavanomaista viranomaisen toimintaa ja sen johtamista. Ne ovat ainakin jossain määrin ennalta arvattavissa olevia seikkoja, jolloin niihin voi ja tulee varautua etukäteen sopivin järjestelyin. Tästä vastaa ensi sijassa asianomaisen poliisilaitoksen johto ja viime kädessä Poliisihallitus.

Kantelijan asian esitutkinnan kokonaiskesto on ollut kaksi vuotta ja kymmenen kuukautta. Esitutkinnan kokonaiskesto voidaan pitää pitkänä. Kantelija oli kuulusteltu vasta syyskuussa 2020 asian jo ollessa vireillä kaksi vuotta kahdeksan kuukautta.

Käytettävissäni olleesta selvityksestä ilmenee, että syyttäjän ja asian tutkinnanjohtajana toimineen rikoskomisarion oikeudellinen tulkinta epäillyn kunnianloukkausrikoksen syyteoikeuden vanhentumisesta poikkesivat toisistaan. Poliisi on arvioinut rikoksen vanhentuvan 20.2.2021. Syyttäjä on arvioinut syyteoikeuden vanhentuneen viimeistään 31.5.2020 eli esitutkinnan ollessa kesken. Minulla ei ole aihetta tulkita rikoksen syyteoikeuden vanhentumisaikaa toisin kuin syyttäjä.

Epäilty kiihottaminen kansanryhmää vastaan on aluesyyttäjän ilmoituksen mukaan siirretty ratkaistavaksi valtakunnansyyttäjän toimistoon.

Tutkintapyynnön tekevän maallikon ei voida lähtökohtaisesti kohtuudella edellyttää tietävän, mistä mahdollisista rikoksista tietyssä asiassa voi olla kyse, saati milloin syyteoikeus rikoksista vanhenee. Näiden seikkojen selvittäminen on poliisin tehtävä. Esitutkinta tulee saattaa loppuun siten, että asianomistajan toissijainen syyteoikeus ei vaarannu tilanteissa, joissa asia ei etene syyttäjän harkittavaksi. On tärkeää, että asianomistajaa (tai syyttäjää) tiedotetaan tarvittaessa ajoissa syyteoikeuden vanhentumisen uhasta ja että syyteharkinnalle jää riittävästi aikaa.

Viime kädessä vastuun esitutkinnan riittävän joutuisasta toimittamisesta kantaa tutkinnanjohtaja. Työnantajalla on kuitenkin velvollisuus valvoa resurssien asianmukaista käyttöä ja huolehtia riittävästä valvonnan järjestämisestä sen varmistamiseksi, etteivät rikosten syyteoikeudet vanhene esitutkinnan aikana niissäkään tilanteissa, joissa henkilöstöresurssit edellyttävät tutkittavana olevien juttujen priorisointia.

Käytössäni olleesta selvityksestä ei ilmene, että kantelijan asiassa olisi suoritettu mitään alustaviakaan esitutkintatoimenpiteitä ennen kunnianloukkausrikoksen syyteoikeuden vanhentumista.

Yhdyn Poliisihallituksen ja poliisilaitoksen lausunnoissaan esittämään näkemykseen siitä, että kun otetaan huomioon epäillyn ammatti, esitutkintatoimenpiteiden aloittamiseen ilmoituksen teosta kulunut yli 2,5 vuoden aika sekä se, että esitutkinta ei ole ollut erityisen työläs tai aikaa

vievä, olisi esitutkinta pitänyt toimittaa nopeammin. Erityisesti olisi tullut huolehtia siitä, ettei epäiltyjen rikosten syyteoikeus pääse vanhentumaan.

Kiinnitän erityisesti vielä huomiota poliisilaitoksen esiin nostamaan epäillyn ammatin merkitykseen tutkintatoimien tärkeysjärjestystä arvioitaessa. Yhdyn poliisilaitoksen näkemykseen siitä, että poliisimieheen kohdistuvalla rikosepäilyllä on yleensä vaikutusta poliisimiehen mahdollisuuksiin hoitaa virkaansa ja se tulisi ottaa huomioon esitutkintatoimenpiteiden tärkeysjärjestystä harkittaessa.

Tähdennän vielä, että kysymys on silloin myös rikoksesta epäillyn poliisimiehen oikeusturvasta, ja poliisin viranomaisena nauttimasta yleisemmästä luottamuksesta. Ei ole kummankaan intressin kannalta asianmukaista, että poliisimieheen kohdistuvan vakavan rikosepäilyn ensimmäinen tutkintatoimenpide on vasta 2 vuoden 8 kuukauden kuluttua tutkintapyyntöä jättämisestä.

Perusmuotoisesta kunnianloukkauksrikoksesta tuomitaan rangaistukseksi sakkoa. Kunnianloukkaus on kuitenkin rikoksena luonteeltaan sellainen, että se aiheuttaa asianomistajalle valheellisen tiedon tai halveksunnan muodossa vahinkoa ja mahdollisesti myös mainehaittaa eikä sitä sen vuoksi voida pitää vähäisenä rikoksena siitä tuomittavasta rangaistuksesta huolimatta.

Kunnianloukkauksrikoksen syyteoikeus on vanhentunut esitutkinnan aikana eikä kantelijalla ole siten ollut mahdollisuutta saattaa asiaansa tuomioistuimen arvioitavaksi. Vaikka esitutkinnassa on oikeus olosuhteiden niin vaatiessa asettaa tehtävät tärkeysjärjestykseen, tämä priorisointi ei saa johtaa siihen, että syyteoikeus samanaikaisesti vanhenee. Katson, ettei esitutkintatoimenpiteitä ole asiassa suoritettu esitutkintalain 3 luvun 11 §:n edellyttämällä tavalla ilman aiheetonta viivytystä.

Tutkinnan 5740/S/9098/18 päättäminen

Tutkinnanjohtaja on päättänyt olla toimittamatta esitutkintaa, koska hänen käsityksensä mukaan samasta asiasta on jo olemassa ilmoitus 5740/R/5642/18, jossa on käsitelty samojen henkilöiden välistä blogi- ja muuta kirjoittelua.

Asia 5740/R/5642/18 on koskenut internetissä julkaistuja blogikirjoituksia ja asia 5740/S/9098/18 kirjan sisältöä. Tutkinnanjohtaja ei ole perustellut päätöstään sillä, että kirjoitukset olisivat olleet sisällöltään samanlaisia.

Yhdyn poliisilaitoksen ja Poliisihallituksen näkemykseen siitä, että asiassa ei voida päätyä sellaiseen johtopäätökseen, että myös kirjaan liittyvää asiaa olisi käsitelty ilmoituksessa 5740/R/5642/18.

Virkamieslaissa säädetty asianmukaisuus tehtävien hoidossa edellyttää huolellisuutta. Selvityksen perusteella poliisilaitoksella ei ole menetelty huolellisesti käsiteltäessä kantelijan tekemää rikosilmoitusta.

Toimenpiteet

Valtioneuvoston oikeuskanslerista annetun lain 6 §:n 1 (536/2011) momentin mukaan, jos virkamies, julkisyhteisön työntekijä tai muu henkilö julkista tehtävää hoitaessaan on menetellyt lainvastaisesti tai jättänyt velvollisuutensa täyttämättä, oikeuskansleri voi antaa asianomaiselle huomautuksen vastaisen varalle. Huomautus voidaan antaa myös viranomaiselle tai muulle yhteisölle.

Annan poliisilaitokselle huomautuksen sen laiminlyötyä esitutinnan viivytyksettömän toimittamisen.

Rikoskomisario A:n päätös esitutinnan lopettamisesta asiassa on edellä kerrotuin tavoin ollut puutteellisesti perusteltu. Kiinnitän A:n huomiota esitutkintapäätösten asianmukaiseen perustelemiseen.

Tässä tarkoituksessa toimitan ratkaisuni tiedoksi myös Poliisihallitukselle.

Kantelu ei anna aihetta muihin toimenpiteisiin.

Tämä asiakirja on allekirjoitettu sähköisesti.

Apulaisoikeuskansleri

Mikko Puumalainen

Vanhempi oikeuskanslerinsihteeri

Linda Harjutsalo